

УДК 736.2:7.012

ТАН Ч., ПАШКЕВИЧ К. Л.

*Київський національний університет технологій та дизайну,
Україна*DOI:10.30857/2617-
0272.2022.3.11.**ТРАДИЦІЇ ТА НОВАТОРСТВО У РІЗЬБЛЕННІ ПО НЕФРИТУ
В КИТАЙСЬКІЙ КУЛЬТУРІ**

Мета дослідження: проаналізувати особливості нефриту та його різновиди, різноманітність використання від давніх часів до сучасності, мистецтво нефриту як історичне і культурне явище Китаю та світу.

Методологія дослідження зумовлена комплексним вивченням тематики та охоплює: методи аналізу, синтезу, індукції, порівняння, метод структурно-системного аналізу джерел, історичний, лінгвістичний, компаративний та метод експерименту. Застосовано історико-культурний та мистецтвознавчий наукові підходи у поєднанні із порівняльним і презентаційним методами.

Результати. Визначено ступінь вивченості теми у фаховій літературі, зокрема науковій літературі китайських авторів. Зазначено основні властивості нефриту, проаналізовано особливості обробки нефриту, наведено приклади виробів із нефриту, особливості та історію обробки нефриту в Китаї. Аналіз охоплює історико-матеріальний аспект китайських артефактів і творів мистецтва з нефриту, наведено приклади. Розглянуто особливості використання природних мотивів у прикрасах із нефриту. Проаналізовано роботи сучасних майстрів з нефритом.

Наукова новизна. Наукова новизна дослідження полягає в комплексному вивченні актуальної, малоопрацьованої теми, присвяченої нефритовому мистецтву Китаю, та охоплює історичний та матеріальний аспект китайських нефритових артефактів та творів мистецтва.

Практична значущість. Матеріали статті можна використати при вивченні теми з дизайн вищій школі та при написанні наукових робіт.

Ключові слова: нефрит, дизайн, прикраса, ювелірний виріб, мистецтво декорування, майстер, культура Китаю, мистецтво Китаю, промисловий дизайн.

Вступ. Китайський світогляд, як цілісна система поглядів на світ (наукових, філософських, соціально-політичних, морально-правових, естетичних та релігійних ідеалів та принципів), складався протягом усієї його історії. Однією із складових світорозуміння жителів Піднебесної є унікальна нефритова культура, яка займала одну з основних позицій у китайській цивілізації з найдавніших часів, а її розвиток значно впливає на всі сфери життєдіяльності сучасного суспільства. Культурна традиція нефриту виникла в добу неоліту, коли з цього матеріалу виготовляли знаряддя праці, зброю, поховальні символи та примітивні прикраси. Але найвищий рівень витонченості та художню цінність мають невеликі скульптури та ювелірні вироби з нефриту китайських майстрів, які втілили у

вироби всі культурні традиції народів Далекого Сходу. Через тисячі років використання нефрит вважається дорогоцінним каменем у багатьох країнах Далекого Сходу і входить до списків коштовного каміння Всесвітньої конфедерація ювелірних виробів CIBJO (The World Jewellery Confederation).

Китайська цивілізація зазвичай характеризується чотирма типами предметів: нефритові, лакові, шовкові та керамічні. Предмети з нефриту хронологічно з'являються раніше за всі інші та мають дуже багату культурну символіку, тож їх розглядають як своєрідну культуру – нефритову культуру.

Нефрит важливий для китайської культури через його красу, практичне використання та соціальну цінність. Дорогоцінний

камінь використовувався для створення багатьох похоронних та церемоніальних предметів, починаючи від декоративних предметів у приміщенні та закінчуючи похоронними костюмами з нефриту, відбиваючи давню китайську віру в те, що нефрит принесе безсмертя, продовжить життя та запобігатиме руйнуванню тілесної оболонки.

Аналіз попередніх досліджень. Взаємодносини між нефритовою культурою та китайським світоглядом знайшли відображення в роботах Сюй Фен «Про культуру нефриту в китайській літературі» [6], де автор розглядає найменування виробів із нефриту та образ самого каменю в поезії Китаю.

Лі Фуцзюнь у статті «Вивчення цінностей китайської нефритової культури» [4] досліджує значення мистецтва обробки нефриту від зародження до ХХ ст.

Л. Горина у роботі «Дар небес: нефрит у китайській культурі: культурна спадщина» [1] детально описує творчість майстрів та їхні роботи з нефриту, розглядає класичні мотиви у виробках з нефриту та особливості авторського втілення цих образів.

У публікаціях В.В. Індутного, Н.В. Мережка, К.А. Пірковича [2; 3] наведено аналіз якості та прогнозування вартості окремих видів коштовного каміння і культурних цінностей, однак ювелірні прикраси з нефриту мають особливі якісні характеристики і, відповідно, розподіл вартісних показників.

Особливості музейної колекції музею Мюнстерського університету нефриту наведено у праці 物馆藏玉器/尔尧山'博物馆编.北说 [12]. Використання нефриту в релігійних віруваннях та побуті за часів династії Північної Ці розглянуто в праці 数据. 北周隋所琪器/刘裘昧著.电庆 [13]. Вироби з нефриту, знайдені при розкопках Бансю в Аньяні, проаналізовані в праці 数据. 安阳殷墟出土 [14]. Шу Чжень дослідив особливості нефритового посуду із королівства Дянь у праці 数据. 滇国玉器/赵美, 张杨.王焯明著.北京 [15].

Мета статті. Постановка завдання: дослідити значення нефриту для культури Китаю, дослідити причину зацікавлення нефритом у Китаї та розглянути різні варіанти його використання.

Результати дослідження та їх обговорення. У природі зустрічається велика кількість різновидів самоцвітів, причому як коштовних, так і напівкоштовних. Одним із таких каменів є нефрит – силікат калію, магнію, хрому, натрію і заліза. Сьогодні камінь нефрит використовується в ювелірній промисловості, у виготовленні сувенірів і навіть у літотерапії, де нетрадиційним для медицини методами лікують з допомогою коштовного каміння. Якщо розглядати нефрит – властивості його з давніх-давен привертають увагу.

Найчастіше нефрит називають нирковим каменем, тому що його форма нагадує форму нирки людини. Назва мінералу походить від грецького слова *nephros*, що перекладається, як «нирка». Самородний нефрит за своїми показниками міцності наближається до сталі. Щільність його більша, ніж у скла, але не досягає показників кварцу. Нефрит за шкалою твердості мінералів Мооса оцінений у 6–6,5 бали, проте, незважаючи на низький показник твердості, самоцвіт досить міцний та пластичний. Наприклад, якщо вдарити по нефриту твердим предметом, то на поверхні каменю утворюється лише вм'ятинка. Сам же камінь не розкришиться і не подряпається. Розрізати нефрит можна лише за допомогою алмазу – найтвердішого у світі каменю. При поліруванні нефрит набуває жирного блиску. Камінь має волокнисту структуру.

Самородки нефриту не відрізняються прозорістю: пропускати світло здатні лише тонкі пластини каменю. Зразок прозорого каменю – це велика рідкість, і коштує він дуже дорого. Ще одна ознака, що відрізняє нефрит, – це в'язкість. Цей показник також знаходиться на дуже високому рівні та

обумовлює міцність каменю, який досить складно розколоти на частини.

Види нефриту дуже різні, але найпоширенішим є мінерал зеленого кольору. Зелений спектр може мати різні відтінки: від яскравого насиченого до світлого та блідого. Колірна гама мінералу коливається від сірого до трав'янисто-зеленого, але також у природі зустрічаються блакитні, жовті та чорні нефрити. Інтенсивність забарвлення самоцвіту залежить від вмісту у ньому заліза, яке також надає деяким нефритам смугасте забарвлення – при окисненні залізо набуває коричневого відтінку, тому на камені утворюються коричневі смуги. Унікальним різновидом нефриту вважається так зване «котяче око», що поєднує в собі зелений, коричневий і жовтий кольори. Класифікація каменів заснована на інтенсивності та однорідності фарбування. Однорідна текстура наділяє самородок високою просвічуваністю.

Нефрит видобувається на всіх континентах планети, проте якісний камінь, придатний до застосування у промисловості, видобувається у Китаї, США, Канаді, Росії, М'янмі та Новій Зеландії.

Обробкою нефриту люди почали займатися ще в епоху неоліту. Індіанці, що населяли американський континент, цінували нефрит набагато більше, ніж золото. Оберіг із нефриту був невід'ємною частиною культури маорі, що населяли Нову Зеландію. Турки вважали, що нефритові кільця, пояси, ручки зброї, прикрашені нефритом, захистять воїнів [15].

У Китаї історія нефриту починається практично з перших днів становлення китайської цивілізації. Найперші знайдені вироби з китайського нефриту належить до культури Хемуду. Культура Хемуду – це археологічна культура неоліту у Східному Китаї. Названа за місцем першої знахідки біля селища Хемуду, повіт Юйяо, міський округ Нінбо, провінція Чжецзян (близько 5000–4500 років до н. е.). У провінції Чжецзян знайдено перші зразки

нефритових виробів, що є ранніми артефактами, пов'язаними з коштовним камінням [14].

До 4000–2500 років до н.е., тобто до періодів культур Хуншань (північно-східний Китай) і Лянчжу (дельта річки Янцзи в Китаї) нефрит набуває важливого значення для проведення ритуальних заходів. Вироби з нефриту були знайдені у Луншані (басейн річки Хуанхе, 2000–1500 рр. до н.е.), а також у місцях розкопок та вивчення культури бронзової доби західних та великодніх династій Чжоу (XI–III ст. до н. е.).

Нефрит дуже цінувався у Стародавньому Китаї. У китайському словнику «Шовень цзецзи / 說文解字 (shuo wen jie zi)», першому китайському словнику, опублікованому на початку II століття н.е., нефрит був описаний письменником Сюй Шенем як «красиве каміння». З нього робили не тільки гирьки для зважування дорогоцінних металів, але й використовували його як платіжний засіб. Коли влаштовувалися різні випробування на силу та витривалість воїнів, то переможець отримував нагороду з нефриту. Члени імператорської сім'ї навіть мали нефритові подушки [13].

Китайці люблять нефрит не тільки через його естетичну красу, а й через те, що він має певну соціальну цінність. У «Лі Цзи» («Книзі обрядів») Конфуцій сказав, що в нефриті представлені одинадцять «де», або чеснот: доброзичливість, справедливість, доречність, правда, довіра, музика, вірність, небеса, земля, мораль і розум [12].

«Мудрі порівнюють нефрит із чеснотою. Його блиск і світло символізують чистоту; його досконала компактність та надзвичайна твердість становлять надійність інтелекту; його кути, які не ріжуть, хоч і здаються гострими, представляють справедливість; чистий і тривалий звук, який він видає під час удару, символізує музику. Його колір уособлює вірність; його внутрішні недоліки, які завжди виявляють себе крізь прозорість, нагадують про

щирість; його яскравість, що переливається, уособлює небеса; його чудова субстанція, народжена від гори та води, уособлює землю. Якщо використовувати його без прикраси, то нефрит є цнотливістю» [5].

У книзі «Ши Цзин» («Книзі од») Конфуцій писав: «Коли думаю про мудреця, його заслуги здаються нефритами» [5].

Нефрит для китайців у всі часи був не просто камінь, прикраса чи коштовність, це окреме божество. Навіть якщо порівняти захоплення золотом у європейців, то нефрит означав ще більше для китайців. Як говорить китайське прислів'я: «золото має цінність, нефрит безцінний».

Оскільки нефрит представляє бажані чесноти, слово для нефриту («юй») включено до багатьох китайських ідіом і прислів'їв, щоб позначити красиві речі або людей.

冰清玉洁 (bingqing yujie), що у перекладі з китайської означає «чистий, як лід, і чистий, як нефрит», означає, що хтось чистий і благородний.

亭亭玉立 (tingting yuli) – це фраза, що використовується для опису чогось або когось, хто чесний, стрункий і граціозний.

玉女 (yunnü), що означає «нефритова жінка», означає «леді або красива дівчина» [5].

Надзвичайно популярно також використовувати китайський ієрогліф, що позначає нефрит, в іменах. Навіть Верховне Божество Даосизму відоме як Юй-хуан або Юй-Ді (Нефритовий Імператор – верховне божество даоського пантеону. Його зображують як безпристрасного мудреця, який править небом та справами людей).

З давнини в Китаї нефрит був відомий як «небесний камінь». Нефритові відзнаки виготовлялися як для імператора, так і високопоставлених придворних. Існувала традиція, під час спілкування з іноземцями, сановники змушені були надягати спеціальні нефритові диски, серед яких був отвір на удачу. В імператорському палаці всі придворні прикривали рота нефритовими

пластинами, коли зверталися до Його Величності. Китайські придворні дами носили нефритові застібки і шпильки, які позначали їх становище і придворний чин.

У китайському різьбленні по нефриту переважали релігійні мотиви. Протягом більшої частини історії Китаю різьбляри вільно вибирали релігійні теми, натхненні будь-якої з релігій Китаю. Більшість нефритових виробів є натуралістичними зображеннями сцен з буддизму, конфуціанства або даосизму. Проте даоська любов до природи є основною темою всіх нефритових виробів. Нефритові вироби уособлюють китайську повагу до природи та даоське бажання знайти притулок у спокійній країні.

Археологічні знахідки нефриту складаються з великої різноманітності предметів: жертвні судини, інструменти, прикраси, посуд тощо. Навіть деякі стародавні музичні інструменти були зроблені з китайського нефриту, такі як дунсяо (відкрита поздовжня бамбукова флейта із закритим нижнім торцем) і китайські традиційні дзвіночки. Зберігся давній музичний інструмент, виготовлений з цього каменю – літофон, на якому грав філософ Конфуцій, який описав те, яку потужну енергетику має нефрит. Через гарний колір нефриту в давнину китайцями йому надавалося особливе сакральне значення, тому нефритові вироби були популярні як жертвні судини, які часто знаходять у похованнях.

Одним із прикладів ритуального значення нефриту є так званий «нефритовий принц». У 1968 році в повіті Маньчен 满城县, провінція Хебей, солдати випадково виявили могили Лю Шена, принца Чжуншаня, та його дружини Доу Вань, що жили у II столітті до н.е. Їхні тіла повністю зотліли, але похоронні шати збереглися, тому що були зроблені з тисячі шматочків огранованого та полірованого нефриту. Кожен шматочок був з'єднаний із сусіднім золотим дротом [5].

Також нефрит використовувався і з цілющою метою. Люди вірили, що змішування порошку нефриту з водою створює ліки, які зміцнюють організм і продовжують життя. Якщо ця суміш проковтується безпосередньо перед смертю, то, можливо, навіть уповільнюватиметься розкладання організму [12].

Таким чином, вироби з нефриту мали державне та релігійне значення у культурі Китаю. Даоська любов до природи і китайська любов до символів об'єдналися, щоб перетворити образи тварин і рослин на символи, що використовуються в невеликих різьблених фігурках або як декоративні мотиви на більших предметах.

Наявні вироби з нефриту можна поділити на декілька груп.

1. Прикраси.

Найдавнішим відомим артефактом із зеленого нефриту є браслети, знайдені біля підніжжя Нагсабаран у долині Кагаян [5]. Мінеральний склад цих артефактів відповідає фентяньському нефриту; їх вік був визначений приблизно в 3500–4000 років [6].

Теорія походження нефриту з Тайваню припускає, що носії австралійської мови з південного Китаю прибули в Китай у 2000 р. до нашої ери, почавши міграцію на Філіппіни. Перша хвиля мігрантів висадилася на головному острові Лусон або Батанес, Філіппіни [7]. Хоча невідомо, чи був нефрит привезений сюди поселенцями з самого початку, чи він був завезений в результаті торгівлі між північними Філіппінами та Тайванем приблизно в 1000 році до нашої ери. Однак точно відомо, що торгівля нефритом припинилася, а переробка та повторне використання нефриту означало, що пізніші артефакти стали меншими за розміром [8].

Різьблений кулон з нефриту із зображенням п'яти кажанів є яскравим прикладом тваринних мотивів у культурі Китаю. Кулон зроблено у символічній формі

циклічності буття. Фігурки кажанів, які є символом достатку, удачі та благополуччя, розташовані також по колу, мордочками до центру, що спрямовує енергію в одну точку (рис. 1).

Сучасна китайська майстриня-ювелір Ван Пейнань захоплюється китайською культурою з раннього віку і відтворила привабливі нефритові прикраси, які носили китайські жінки в давнину, та сучасні аксесуари з використанням нефриту (рис. 2) [10]. Ван Пейнань зазначає, що нефритові прикраси були дуже модними у стародавньому Китаї, але в наші дні вони здебільшого забуті: «Я думаю, це несправедливо. Після невеликої обробки нефрит може стати таким же модним, як за старих часів». Кожна робіт Ван Пейнань – унікальний шедевр, що включає метали та коштовне каміння, які природно доповнюють нефрит. Ван Пейнань виготовляє ювелірні вироби у вигляді підвісів, кілець та браслетів з нефриту та жадеїту. Жадеїт та нефрит часто стають вставками в ювелірних виробах з дорогоцінних металів.

2. Наступною групою виробів з нефриту є скульптури, зокрема храмові.

Усі культові храмові комплекси у Китаї наповнені скульптурами із нефриту. У знаменитому Храмі Нефритового Будди, що знаходиться у китайському місті Шанхай, зберігаються дві величезні скульптури Будди, виконані з цілісних шматків білого нефриту (рис. 3), адже за легендою Будда сидів саме на троні, зробленому з нефриту.

Сьогодні можна придбати статую Будди із нефриту на багатьох сайтах. Це налагоджене автоматизоване виробництво, а статуї є прикрасами для будинків по всьому світі, але не несуть особливої культурної цінності (рис. 4).

3. Посуд з нефриту посідає чільне місце у культурі Китаю. Китайська знать їла нефритовими паличками із нефритового посуду, а посуд у знатних та заможних китайців до винаходу порцеляни практично

весь був нефритовий. З нефриту також вирізали курильниці, табакерки і флакони для парфумів (рис. 5, рис. 6).

4. Вироби у техніці «шань цзи».

Нефрит набирає популярності у сучасному Китаї. Різьбярі переробляють цей матеріал у прикраси, що називаються «шань цзи». Китайською мовою «шань» означає пагорби або гори, вказуючи, що нефрит був вирізаний так, щоб зберегти свою первісну структуру та форму. У порівнянні з іншими методами «шань цзи», ймовірно, найприродніший спосіб обробки нефриту, але це також найдорожчий і трудомісткий процес.

Різьбярі працюють з відносно великими каменями з ідеальними контурами для різьблення шань цзи. Такі великі камені важко знайти та обробити, тому декілька різьбярів разом можуть довго працювати над окремими частинами каменю. У минулому лише королівська сім'я чи надзвичайно багаті люди могли дозволити собі шань цзи, особливо з великим та багатофігурним малюнком. Тому, вироби у техніці «шань цзи» також є символом багатства та влади [8]. Загальні теми шань цзи – мальовничі краєвиди, життя рослин, традиційні символи, стародавні відомі картини тощо (рис. 7).

Рис. 1. Різьблений кулон з нефриту із зображенням п'яти кажанів. Автор невідомий. Нефрит, Китай. Початок ХХ ст.

Рис. 2. Ван Пейнань на виставці власних виробів з нефриту. Китай, 2013 р.

Рис. 3. Будда у Храмі Нефритового Будди. Привезена до Шанхаю з Бірми ченцем на ім'я Хуїген (Huigen). Нефрит, Китай. 1882 р.

Рис. 4. Нефритові статуї Будди. Китайське автоматизоване підприємство. Нефрит, Китай. 2000 р.

Рис. 5. Чайник із білого нефриту.
Автор невідомий. Нефрит, Китай.
II половина XX ст.

Рис. 6. Посуд для промивання пензлів.
Автор невідомий. Нефрит, Китай.
Різьблення Доба Цін

Рис. 7. Скульптура у техніці «шань цзи». Автор: Xingchun Fang. Нефрит, Китай, початок XXI ст.

Одним із сучасних продовжувачів стародавньої традиції «шань цзи» є відомий майстер Xingchun Fang. Він народився у 1975 році у місті Фуцзянь на півдні Китаю. Це місто славиться своїми різьбленими дерев'яними скульптурами і Фан спочатку теж починав як різьбяр по дереву. З 17 років Фан працює різьбярем по нефриту. Вибір теми його робіт цілком і повністю залежить від форми та контуру, а іноді і кольору вихідного каменю.

Висновки. Розглянуто властивості нефриту та його значення в культурі Китаю. Оскільки нефритове різьблення так тісно пов'язане з розвитком китайської історії, у статті прикраси, посуд та інші вироби з нефриту досліджено в історичному аспекті. Виявлено, що для китайського народу нефрит має неоціненне значення на духовному рівні. Нефрит видобувається на

всіх континентах планети. В'язкість, яка обумовлює міцність каменю, який не так просто розколоти на частини, – це та особливість нефриту, яка стала однією з визначальних при роботі з каменем. Саме тому нефрит також дуже цінують у всьому світі. Обробкою нефриту люди почали займатися ще в епоху неоліту, а у Китаї – практично з перших днів становлення китайської цивілізації. У китайському різьбленні по нефриту переважають релігійні та природні мотиви, зокрема рослинні. Нефритове мистецтво в своєму роді неповторне та має глибокий сакральний сенс. Майстри, працюючи з цим матеріалом, знаходили тонкий зв'язок між каменем та кінцевим витвором мистецтва, – це глибокий та тонкий аналіз матеріалу та роботи з ним, що робить вироби такими коштовними.

Література;

1. Горина Л. Дар небес: нефрит в китайской культуре: культурное наследие. *Исторический журнал: научно-популярный журнал*. Москва: ООО «НБ-Медиа», 2011. № 12 (84). С. 94-103.

2. Индутный В. В., Мережко Н. В., Пиркович К. А. Анализ якості та вартості антикварних декоративно-ужиткових і мистецьких творів з бронзи на ринку України. *Товарознавчий вісник*. 2017. Вип. 10. С. 71–82.

3. Индутный В. В., Мережко Н. В., Пиркович К. А. Анализ рынка рубинів за якісними та вартісними показниками. *Технічні науки та технології*. 2017. № 2 (8). С. 66–74.

4. 李富金. 中國玉文化價值觀研究: dis. 雜誌 中國哲學: 01.01.02/ 李福君. 浙江, 2016. 69 頁. Лі Фудзін. Дослідження китайських нефритових культурних цінностей: дис. Журнал китайської філософії: 01.01.02/ Лі Фуцзюнь. Чжецзян, 2016. 69 с.

5. 陸峰. 論玉在古代文學中的文化意蘊: dis. 雜誌 美學理論: 01.01.06 / 馮璐. 雲南, 2013. – 42 頁. Лу Фен. Про культурні наслідки нефриту в стародавній літературі: дис. Журнал Естетична теорія: 01.01.06 / Фен Лу. Юньнань, 2013. 42 с.

6. 徐峰. 論中國文學中的玉文化[J]/馮旭//安徽: 安徽文學, 2011.-第11期--第61頁 Xu Feng. About jade culture in Chinese literature [J]/Feng Xu//Anhui: Anhui Literature, 2011. No. 11. 61 с.

7. Саймон Шустер. Панорамний вид китайської культури. Дінмін, 2014.

8. Китайская резьба по нефриту и жадеиту. URL: http://jewelpreciousmetal.ru/jewellery_design_chinajade.php (дата звернення 12.06.2022)

9. Отражение мировоззрение китайской цивилизации в нефритовой культуре. URL: http://www.bseu.by:8080/bitstream/edoc/81241/1/Chzhan_Tszin.pdf (дата звернення 12.06.2022)

10. Ювелірні вироби з нефриту – мода стародавнього Китаю. URL: <https://www.epochtimes.com.ua/china/culture/yuvelirni-vuroby-z-nefrytu-109920.html> (дата звернення 12.06.2022).

11. The Spirit of Jadeite Carving. URL: <https://www.gia.edu/UK-EN/gia-news-research-largest-jadeite-carving-lucas> (дата звернення 12.06.2022).

12. 物馆藏玉器/尔尧山'博物馆编.北说: 文物. 出版社, 2009. Колекція нефриту музею WWU / Гора Ерлонг. Північна розмова: культурні реліквії. 2009.

13. 數據. 北周隋所琪畿tr器/劉裘昧著. 电慶: 重慶出版社, 2000. Спадок династії Північної Чжоу / Лю

Цю. Dianqing: Heavy Waste Publishing fl., 2000.

14. 数据. 安阳殷墟出土: 器/中国社会科学院考古研究所编著.一北京:科学 出版社, 2005. Excavations at Banxiu in Anyan: K Ware. Chinese Social Science and Archaeological Research, Compiled Ming. One Beijing: Xue Xue Chuan Shi, 2005.

15. 数据. 滇国玉器/赵美, 张杨.王焜明著.北京: 科学出版社, 2003. Shu Zhen. Jade ware from the Dian Kingdom / Zhao M, Zhang Yang. Wang Jieming. Beijing: Science Press, 2003.

References:

1. Gorina, L. (2011). Dar nebes: nefrit v kitayskoy kul'ture: kul'turnoye naslediyе. *Istoricheskiy zhurnal: nauchno-populyarnyy zhurnal*. Moskva: ООО «NB-Media». 12 (84). 94-103 [in Russian].

2. Indutnyy, V. V., Merezko, N. V., Pirkovich, K. A. (2017). Analiz yakosti ta vartosti antykvarynykh dekoratyvno-uzhytkovykh i mystets'kykh tvoriv z bronzy na rynku Ukrayiny. *Tovarovnavchyy visnyk*. 10. 71–82 [in Ukrainian].

3. Indutnyy, V. V., Merezko, N. V., Pirkovich, K. A. (2017). Analiz rynku rubiniv za yakisnymy ta vartisnymy pokaznykamy. *Tekhnichni nauky ta tekhnolohiyi*. 2 (8). 66–74 [in Ukrainian].

4. 李富金. (2016) 中國玉文化價值觀研究: dis. 雜誌 中國哲學: 01.01.02/ 李福君. 江. Li Fujin. (2016) Research on Chinese jade cultural values: thesis. *Journal of Chinese Philosophy*: 01.01.02/ Li Fujun. Zhejiang. 69 p.

5. 陸峰. (2013) 論玉在古代文學中的文化意蘊: dis. 雜誌 美學理論: 01.01.06 / 馮璐. Lu Feng. (2013) On the cultural consequences of jade in ancient literature: Diss. *Journal of Aesthetic Theory*: 01.01.06 / Feng Lu. Yunnan. 42 p.

6. 徐峰. (2011) 論中國文學中的玉文化[J]/馮旭//安徽: 安徽文學.- 第11期--第61頁 Xu Feng. (2011) About jade culture in Chinese literature [J]/Feng Xu//Anhui: Anhui Literature.

7. 吳定民. (2014). 中國文化全景. 西蒙和舒斯特 Wu Dingmin. (2014). A Panoramic View of Chinese Culture. Simon Schuster.

8. Kytayskaya rez'ba po nefrytu y zhadeytu. URL: http://jewelpreciousmetal.ru/jewellery_design_china_jade.php (data zvernennya 12.06.2022).

9. Otrazhenye myrovozzrenenye kytayskoy tsyvylyzatsyy v nefrytovoy kul'ture URL: http://www.bseu.by:8080/bitstream/edoc/81241/1/Chzhan_Tszin.pdf (data zvernennya 12.06.2022)

10. Yuvelirni vyroby z nefrytu – moda starodavn'oho Kytayu. URL: <https://www.epochtimes.com.ua/china/culture/yuvelirni-vuroby-z-nefrytu-109920.html> (data zvernennya 12.06.2022).
11. The Spirit of Jadeite Carving. URL: <https://www.gia.edu/UK-EN/gia-news-research-largest-jadeite-carving-lucas> (data zvernennya 12.06.2022).
12. 物馆藏玉器/尔尧山'博物馆编.北说:文物.出版社, 2009. WWU Museum Jade. Collection / Mount Erlong. Northern Talk: Cultural Relics. 2009.
13. 數據. 北周隋所琪畿tr器/劉裘昧著. 电慶: 重慶出版fl., 2000. Legacy of the Northern Zhou Dynasty / Liu Qiu. Dianqing: Heavy Waste Publishing fl., 2000.
14. 数据. 安阳殷墟出土:K器/中国社会科学院考古研究研编茗. 北京:科学 出阮什, 2005. Excavations at Banshu in Anyang: K Ware/Chinese Social Science and Archaeological Research, Compiled Ming. One Beijing: Xue Xue Chuan Shi, 2005.
15. 数振. (2003) 滇国玉器/赵美, 张杨.王塀明著. 北京:科学出版社. Shu Zhen (2003). Jade ware from the Dian Kingdom / Zhao M, Zhang Yang. Wang Jieming. Beijing: Science Press.

TRADITIONS AND INNOVATIONS IN JADE CARVING IN CHINESE CULTURE

TANG Z., PASHKEVYCH K. L.

Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine

The aim of the article is to analyze the features of jade and its varieties, the variety of uses from ancient times to the present, the art of jade as a historical and cultural phenomenon of China and the world.

Methodology. The research methodology is determined by a comprehensive study of the subject and includes: methods of analysis, synthesis, induction, comparison, method of structural and systemic analysis of sources, historical, linguistic, comparative and experimental method. Historical, cultural, and art history scientific approaches combined with comparative and presentational methods are applied.

Results. The degree of study of the topic in professional literature, in particular scientific literature by Chinese authors, is determined. The main properties of jade are indicated, the features of jade processing are analyzed, and examples of jade products are given. features and history of jade processing in China. The analysis covers the historical-material aspect of Chinese jade artifacts and works of art, examples are given. The peculiarities of using natural motifs in jade jewelry are considered. The works of modern masters with jade are analyzed.

Scientific novelty. The scientific novelty of the study consists in the comprehensive study of the topical, little-researched topic dedicated to the jade art of China, and covers the historical and material aspects of Chinese jade artifacts and works of art.

Practical significance. The materials of the article can be used when studying the topic of design in higher education and when writing scientific papers.

Key words: *jade; design; jewelry; art of decoration; craftsman; culture of China.*

ІНФОРМАЦІЯ
ПРО АВТОРІВ:

Тан Чжунянь, аспірант, факультет дизайну, Київський національний університет технологій та дизайну, ORCID 0000-0002-7576-8423, **e-mail:** tangzhongyan940711@gmail.com

Пашкевич Калина Лівіанівна, д-р техн. наук, професор, завідувач кафедри мистецтва та дизайну костюма, Київський національний університет технологій та дизайну, ORCID 0000-0001-6760-3728, Scopus 57191851112, **e-mail:** kalina.pashkevich@gmail.com

<https://doi.org/10.30857/2617-0272.2022.3.11>

Цитування за ДСТУ: Тан Ч., Пашкевич К. Л. Традиції та новаторство у різьбленні по нефриту в китайській культурі. *Art and design*. 2022. №3(19). С. 140–148.

Citation APA: Тан, Ч., Пашкевич, К. Л. (2022) Традиції та новаторство у різьбленні по нефриту в китайській культурі. *Art and design*. 3(19). 140–148.